

YTTRANDE

Dnr: KS 2020-1614

Socialdepartementet

Promemorian Covid-19-lag (S2020/09214)

Svenska kyrkan har granskat promemorian utifrån teologiska, etiska och juridiska perspektiv: Svenska kyrkans grundläggande människosyn, ett barnrättsperspektiv, rätten till ett liv i värdighet samt Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera grundläggande fri- och rättigheter. Promemorian berör i hög grad Svenska kyrkans verksamhet i dess olika delar.

Svenska kyrkan har under hela pandemin tagit och fortsätter att ta stort ansvar för att upprätthålla sin verksamhet på ett ansvarsfullt och smittsäkert sätt. Församlingarnas verksamhet har ställts om för att efterleva de direktiv som utfärdats av regeringen, Folkhälsomyndigheten och länsstyrelserna.

Svenska kyrkan kommer givetvis även i fortsättningen ha beredskap att snabbt anpassa sin verksamhet efter nationella och regionala råd och rekommendationer och genomföra verksamheten på det sätt som förutsättningarna medger. Att värna liv handlar både om att bekämpa smitta och att befrämja folkhälsan i ett vidare perspektiv. Här ser Svenska kyrkan sig ha en viktig samhällsuppgift.

Svenska kyrkans församlingar och pastorat har ett lagstadgat uppdrag som huvudmän för begravningsverksamheten i samtliga kommuner utom Stockholm och Tranås. Detta betecknas av regeringen som samhällsviktig verksamhet.

SAMMANFATTNING AV SVENSKA KYRKANS YTTRANDE

Svenska kyrkan *accepterar* med hänsyn till den rådande situationen förslaget om en tillfällig lag om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen Covid-19.

Svenska kyrkan *framhåller* vikten av det begränsade tidsspännat då lagen, om den tillämpas, får konsekvenser för grundläggande fri- och rättigheter och dessutom kan komma att påverka det demokratiska arbetet.

Svenska kyrkan *framhåller* vikten av att bygga ut och underbygga resonemangen kring de föreslagna möjligheterna att inskränka den grundlagsskyddade mötes- och demonstrationsrätten.

Svenska kyrkan *understryker* att begränsning av grundlagsfästa rättigheter är en extraordinär åtgärd. Religionsfriheten och möjligheten att utöva religion, enskilt och tillsammans, är en grundlagsskyddad rättighet som inte ska begränsas. Det är därför av stor vikt att den nu föreslagna begränsningen endast gäller så länge det är motiverat med hänsyn till smittspridningen och att lagregleringen är tydligt beskriven och motiverad. Svenska kyrkan noterar också att en stängning av kyrkorum eller kyrkor av

smittskyddsskäl skulle innebära en direkt inskränkning i enskildas möjligheter att utöva sin religion. Regeringen bör därför vidareutveckla sitt resonemang i den delen.

Svenska kyrkan *föreslår* att det i en ny förordning beslutad med stöd av den nya lagen, tas fortsatt hänsyn till att begravingar ska kunna ske. Svenska kyrkan föreslår även att den nu gällande särregleringen i fråga om antalet deltagare vid sammankomster för religionsutövning som hålls med anledning av dödsfall, förs över till den nya förordningen.

Svenska kyrkan vill *uppmärksamma* regeringen på att det den 19 september 2021 genomförs ett kyrkoval som är rikstäckande. I lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan stadgas att Svenska kyrkan ska ha en demokratisk organisation. Valen inom Svenska kyrkan ska alltså vara fria och demokratiska. De kyrkliga valen genomförs vart fjärde år och utgör en del av de i lagen om Svenska kyrkan stadgade förutsättningarna för kyrkan som en demokratisk organisation.

Svenska kyrkan *föreslår* att en särskild barnkonsekvensanalys görs för de olika delarna i förslaget till ny lag, i syfte att efterhöra och beakta barnets bästa i beslut och åtgärder som rör barnet såväl i den offentliga som i den privata sfären.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Förslaget innebär en för enskilda ingripande reglering och Svenska kyrkan vill betona vikten av att tillämpningen sker utifrån de allmänna förutsättningar för begränsningar, vilka regleras inom ramen för 7 § i förslaget, de allmänna riktlinjerna för smittskyddet och respekten för grundläggande fri- och rättigheter.

Den modell som föreslås innebär en hög grad av flexibilitet, vilket är en fördel då det till exempel innebär att det blir möjligt att göra regionala inskränkningar där smittspridningen är hög. En eventuell nackdel kan vara att det för både organisationer och enskilda är svårt att förhålla sig till att såväl regeringen och Folkhälsomyndigheten som länsstyrelserna kan komma att föreskriva olika restriktioner. Svenska kyrkan har dock tagit del av erfarenheter av att det kan vara ett problem att generella förbud eller inskränkningar slår hårt mot områden där smittspridningen är begränsad. Risken med generella förbud i en situation där smittspridningen ser olika ut i olika delar av landet kan vara att polarisering mellan till exempel stad och landsbygd ökar.

Svenska kyrkan vill än en gång betona vikten av att bekämpa smitta och att befrämja folkhälsan i ett vidare perspektiv. I Statens medicinsk-etiska råds skrift Etiska vägval vid en pandemi: Rapport från Statens medicinsk-etiska råd maj 2020, anges: ”Samhällets mål vid en pandemi är att minimera dödlighet och sjuklighet i befolkningen och övriga negativa konsekvenser för individen och samhället.”

SÄRSKILDA SYNPUNKTER

Svenska kyrkan efterfrågar tydliggöranden på vissa punkter som rör Svenska kyrkans verksamhet eller som kan ge upphov till viss problematik. Synpunkterna äger i hög grad även tillämplighet på övriga trossamfund.

Allmänna sammankomster, offentliga tillställningar och förslag till Covid-19-lag

Trossamfundens vilja har varit och är att göra sitt bästa för att hindra smittspridning och negativa konsekvenser av smittspridningen.

I trossamfundens arbete syns att den tilltagande sociala isoleringen tenderar att öka social utsatthet och psykisk ohälsa, i synnerhet i grupper som redan lever i en utsatt situation. Svenska kyrkan konstaterar

att förslaget får konsekvenser för trossamfundens möjligheter att arbeta med människor i utsatta situationer. Det blir praktiskt svårt. En annan konsekvens är minskade intäkter på grund av uteblivna kollektor och insamlingstillfällen.

Till Svenska kyrkans uppdrag hör att stärka livsmod och förmedla hopp. Uppdraget kvarstår även under en pandemi, men måste bedrivas på ett annorlunda sätt. För trossamfunden generellt gäller att det måste finnas möjlighet att verka.

Svenska kyrkans övergripande synpunkt är att analys och resonemang kring de föreslagna möjligheterna att förbjuda till exempel allmänna sammankomster behöver byggas ut och underbyggas, framförallt när det gäller förbuden. Om de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna helt ska inskränkas, bör resonemangen kring pandemin – att förhindra smittspridning, brister och påfrestningar inom sjukvård och äldreomsorg – i högre grad förklara varför.

Möjlighet till fortsatt hänsyn till begravningsverksamheten

Svenska kyrkans församlingar och pastorat har ett lagstadgat uppdrag som huvudmän för begravningsverksamheten i samtliga kommuner utom i Stockholm och Tranås. Verksamheten är en samhällsviktig tjänst och berör och engagerar många människor. Det är av stor betydelse för närstående att kunna ta ett värdigt avsked av sina döda. Svenska kyrkan har sedan tidigare tagit fram råd och stöd för hur enskilda ska kunna delta på ett säkert sätt.

Begravningsverksamhetens särskilda förutsättningar är följande:

- Om inte en begravning kan ske i kretsen av de närmaste är risken stor att många vill skjuta upp den, vilket i sig leder till en rad problem. Ett etiskt och värdigt omhändertagande av avlidna behöver säkerställas.
- Begravningen blir ett särskilt viktigt tillfälle när fler än vanligt avlider på grund av pandemin och möjligheten till avskedstagande kan vara begränsad. Riter har stor betydelse för människors tolkning av sina liv och därmed också för den existentiella hälsan. Tillgången till riter behöver därför säkras, särskilt i tider av kris. Begravningen är ett omistligt steg i sorgbearbetningen.

Med den nu föreslagna lagen kommer det att bli möjligt att upphäva förbudsförordningen och i stället införa begränsningar som avser allmänna sammankomster och offentliga tillställningar i syfte att förhindra spridning av Covid-19. Svenska kyrkan betonar vikten av att det i en ny förordning beslutad med stöd av den nya lagen tas fortsatt hänsyn till att begrävningar ska kunna ske. Svenska kyrkan föreslår att den nu gällande särregleringen i fråga om antalet deltagare vid sammankomster för religionsutövning som hålls med anledning av dödsfall, förs över till den nya förordningen.

Tydlighet i fråga om vilka som ska räknas som deltagare

Om föreskrifter tas fram med krav på begränsningar av antalet deltagare vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, bör tydlighet eftersträvas i fråga om vilka som omfattas av begränsningarna. Det behöver göras tydligt om antalet deltagande inkluderar eller exkluderar till exempel medverkande eller personer nödvändiga för genomförandet av en sammankomst.

Svenska kyrkans verksamhet omfattas av flera av de föreslagna reglerna

Svenska kyrkan kan komma att träffas av flera av de förbud/begränsningar som kan meddelas med stöd av den föreslagna regleringen. Inom ramen för Svenska kyrkans församlingars och pastorats verksamhet bedrivs allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, bland annat i form av gudstjänster och kyrkliga handlingar som dop, vigsel och begravning, Svenska kyrkan har även lokaler och platser för fritids- och kulturändamål, bland annat för verksamhet med barn och ungdomar och för det diakonala arbetet.

Svenska kyrkans kyrkobyggnader och begravningsplatser är med hänsyn till sina kulturhistoriska värden skyddade enligt kulturmiljölagen (1988:950). Genom en särskild överenskommelse med staten ska Svenska kyrkan svara för att de är tillgängliga för var och en.

Svenska kyrkan använder och upplåter även lokaler för privata sammankomster såsom minnesstunder och lokaler utan religiösa symboler för bland annat borgerliga begravningar. Svenska kyrkans församlingar kan även bedriva viss serveringsverksamhet.

Användning och upplåtelse för privata sammankomster

Föreskrifter om smittskyddsåtgärder och förbud som meddelas i enlighet med första och andra styckena i den föreslagna 12 §, torde – så som bestämmelsen är utformad i förslaget – komma att omfatta även begravningshuvudmännens tillhandahållande av lokal för begravningsceremoni utan religiösa symboler enligt 9 kap. 6 § begravningslagen (1990:1144). Då begränsningar och i sista hand förbud kan komma i fråga, finns behov av ett klargörande av om begravningshuvudmännens skyldighet att tillhandahålla lokal i enlighet med 9 kap. 6 § begravningslagen kan komma att omfattas av begränsningar meddelade med stöd av föreslagna 12 §. I förslaget finns för lokaler utan religiösa symboler för närvarande ingen tillämplig regel, endast att Svenska kyrkan har ett ansvar och bestämmanderätt som fastighetsägare.

Det är även önskvärt att kraven på verksamhetsutövaren – vilka kan skilja sig åt beroende på om verksamhetsutövaren använder, alternativt upplåter, en lokal för en privat sammankomst – är tydliga och att det klart framgår vad som förväntas av verksamhetsutövaren samt att hänsyn tas till verksamhetsutövarens praktiska möjligheter att vidta smittskyddsåtgärder.

Platser för fritids- och kulturändamål

När det gäller verksamhet på en plats för fritids- eller kulturverksamhet vill Svenska kyrkan betona vikten av att barnets bästa och barns behov av fritidsaktiviteter hörsammas särskilt. Svenska kyrkan bedriver liksom många andra trossamfund olika verksamheter för barn och ungdomar kopplat till fritids- och kulturändamål, däribland lägergårdar, konfirmationsverksamheter, den diakonala verksamheten, körverksamhet, kulturverksamhet, förskola, samarbeten med skolor etcetera. Innan eventuella begränsningar av sådan verksamhet initieras bör följderna utifrån barnens bästa och barns behov av fritidsaktiviteter analyseras.

Vid eventuella begränsningar bör även hänsyn tas till de skyldigheter som åvilar Svenska kyrkan gällande allmänhetens möjlighet att ta del av det gemensamma kulturarv som de kyrkliga kulturminnena utgör. Enligt överenskommelsen mellan Svenska kyrkan och staten ska kyrkan svara för att de kyrkliga kulturminnena är tillgängliga för var och en i minst samma utsträckning som år 2000, det vill säga innan relationsändringen mellan Svenska kyrkan och staten.

Platser dit allmänheten har tillträde

När det gäller platser dit allmänheten har tillträde och föreslagen reglering i form av förbud mot att samlas i ett sällskap av en viss storlek respektive att vistas på en viss särskilt angiven plats, bedömer Svenska kyrkan att kyrkobyggnader och begravningsplatser kan omfattas av de föreslagna bestämmelserna i 13 och 14 §§ eftersom allmänheten normalt har tillträde till dessa platser.

Med hänsyn till Svenska kyrkans funktion som trossamfund, uppdraget från staten att bedriva begravningsverksamhet och uppgiften att göra kulturarvet tillgängligt för allmänheten finns en problematik i en eventuell tillämpning av föreslagna 13 och 14 §§ avseende kyrkorum och begravningsplatser. Svenska kyrkan rapporterar årligen tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena till regeringen och vart femte år, vid så kallade kontrollstationer, utgör detta en av avstämningspunkterna i förhållande till överenskommelsen. En reglering av allmänhetens tillträde kan alltså komma att påverka uppfyllelsen av Svenska kyrkans åtagande enligt överenskommelsen.

Religionsfriheten

Svenska kyrkan anser att resonemangen i promemorian är otillräckliga vad gäller religionsfriheten som en absolut rättighet och dess förhållande till bland annat mötesfriheten. Svenska kyrkan accepterar med hänsyn till den rådande situationen förslaget om en tillfällig lag om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen Covid-19, men framhåller att resonemang om religionsfriheten behöver byggas ut och underbyggas i högre grad i likhet med till exempel egendomsskyddet och näringsfriheten som ges en mer utförlig behandling (sidan 55–58).

Genomförande av kyrkliga val

Det framgår av 2 § lagen om Svenska kyrkan att Svenska kyrkan ska ha en demokratisk organisation. Valen inom Svenska kyrkan ska alltså vara fria och demokratiska. De direkta kyrkliga valen genomförs vart fjärde år, nästa gång den 19 september 2021. Ungefär fem miljoner kyrkotillhöriga är röstberättigade i kyrkovalen och vid det senaste valet röstade cirka en miljon personer.

I de kyrkliga valen är det möjligt att avge sin röst genom brevröstning och genom förtidsröstning. Normalt väljer dock det stora flertalet av de röstande att avge sin röst på valdagen i en av de många vallokaler som finns i församlingarna över hela landet. Begränsningar eller förbud meddelade med stöd av den föreslagna lagen torde mot denna bakgrund kunna komma att medföra omfattande problem för det kyrkoval som planeras äga rum 2021.

Även om genomförandet av kyrkoval innebär att det skulle kunna uppstå större samlingar av röstberättigade medlemmar vid vallokalerna menar Svenska kyrkan att syftet med en sådan sammankomst är befogat, då det rör ett demokratiskt val för tillsättande av organ som inte enbart ansvarar för den rent kyrkliga verksamheten utan även för författningsreglerade myndighetsuppdrag såsom begravningsverksamheten i större delen av landet. Under den rådande situationen förbereder Svenska kyrkan kyrkovalen med utgångspunkt i att dessa ska kunna genomföras på ett smittsäkert sätt utan att de krav som ur demokratisk synpunkt måste ställas på valen åsidosätts. Svenska kyrkan har i förberedelsearbetet också en dialog med Folkhälsomyndigheten. Utifrån vad som anförts ovan om kyrkans behov av att hålla kyrkoval, finns anledning att framhålla att en eventuell tillämpning av den föreslagna lagen och ett omfattande förbud för Svenska kyrkans del kan komma att påverka både genomförande av valet och valresultat.

Ersättning för kostnader som kan uppkomma

Svenska kyrkan och andra trossamfund har under pandemin gjort en rad viktiga sociala insatser för att motverka och lindra utsatthet; insatser som kompletterar det offentliga insatser. Samtidigt har viktiga intäktsmöjligheter kraftigt begränsats genom smittskyddsrestriktioner. Det är därför rimligt att även Svenska kyrkan och andra trossamfund ges möjlighet till ekonomisk kompensation från det offentliga, på motsvarande sätt såsom en rad andra aktörer i samhället. Det är angeläget att generella stöd utformas på ett sådant sätt att även trossamfundens verksamhet omfattas.

Begränsningen i deltagarantal i allmänna sammankomster och offentliga tillställningar innebär redan idag att gudstjänster inte kan genomföras fysiskt, vilket i sin tur för med sig att kollekter inte kan samlas in i den utsträckning som annars är möjligt. Ett skarpare förbud i ett tillspetsat smittspridningsläge får ytterligare ekonomiska konsekvenser, bland annat för trossamfundens diakonala arbete, kör- och kulturverksamheten, barn- och ungdomsverksamheten, det internationella biståndsarbetet med mera. Svenska kyrkan avser att återkomma till regeringen med närmare precisering av det faktiska inkomstbortfallet.

Uppsala den 21 december 2020

På kyrkostyrelsens vägnar

Helén Ottosson Lovén
Generalsekreterare